

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Білоусова К.Р.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
bilousova_kris@gmail.com*

Актуальність проблеми. Процеси трансформації, які відбуваються в сучасному українському суспільстві та означають перехід до нової моделі розвитку, супроводжуються глибокою кризою, яка охопила усі сфери суспільного буття. Фактично, український соціум знаходиться сьогодні у стані ціннісно-нормативної дезінтеграції, яка виявляється як на макро-, так і на мікросоціальному рівнях організації суспільства. При цьому відбувається заповнення соціального простору девіантними цінностями, порушення або ігнорування значною частиною індивідів існуючих норм права та моралі.

В умовах кризового стану суспільства особистість опинилася в складній ситуації вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і найбільш гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі. Підлітки є вразливими і схильними до виникнення адикцій, оскільки не мають усталеного світосприйняття та досвіду, і при цьому прагнуть до самоствердження й самостійності.

Девіантна поведінка у підлітків нерідко слугує способом самоствердження, вияву протесту проти дійсності або упередженості, несправедливості (К.В. Седих, В.Ф. Моргун [3]). Виникнення девіантної поведінки підлітків пояснюється як соціальними, так і індивідуально-психологічними факторами. До соціальних відносять: соціальну стигматизацію, специфічні впливи освітнього середовища та стосунків із педагогом, вплив референтних груп антисуспільного спрямування та культ насильства у засобах масової інформації (В.А. Лавріненко [1]). Особливу роль у цій групі факторів виникнення девіацій мають ранні стосунки дитини з батьками, стиль сімейного виховання (І.М. Островська-Бугайчук [2]).

Серед іншої групи чинників виникнення девіантної поведінки визначені: фізіологічні особливості, екстравертованість, порушення спрямованості, ціннісної сфери, ієрархії мотивів, самосвідомості, емоційного розвитку, когнітивної сфери, і наявний негативний життєвий досвід. Не зважаючи на наявність широкого обсягу матеріалів теоретичного та емпіричного дослідження, не вирішеним залишається питання пошуку чинників формування адиктивної поведінки в підлітковому віці, впливу ставлення до власного «Я» підлітків, у тому числі.

Мета роботи – представити результати емпіричного дослідження показників адиктивної поведінки підлітків із різним рівнем самоствердження.

Методика та організація дослідження. Нами проведене емпіричне дослідження показників адиктивної поведінки підлітків із різним самоствердженням. У дослідженні взяли участь 69 юнаків (37 дівчат та 32 хлопці), які навчаються у Полтавській спеціалізованій школі №40. В емпіричному

дослідженні використано методики: Опитувальник «Мотиви вживання психоактивних речовин» (В.М.Зав'ялов, у модифікації В.М.Ялтонського), Опитувальник для виявлення ранніх ознак алкоголізму (К.К. Яхін, В.Д. Менделевич) та Методика «Опитувальник самоствавлення» (В.В. Столін, С.Р. Пантілеєв).

Результати дослідження. За результатами проведеного дослідження визначено, що підлітки вживають психоактивні речовини більшою мірою під впливом субмісивного (45%), гедоністичного (65%), атарактичного (45%), гіперактивізаційного (80%) та адиктивного (45%) мотивів. Тобто, вживання психоактивних речовин найбільшою мірою мотивується нездатністю підлітків відмовитися від пропонувананих оточуючими психоактивних речовин і обумовлюється залежними рисами (боязкістю, конформністю, обережністю в спілкуванні), прагненням отримати фізичні та душевні задоволення внаслідок ефективну впливу психоактивної речовини. Окрім цього, підлітки схильні вживати психоактивні речовин для гіперактивізації поведінки, покращення настрою, збільшення своїх можливостей, що виступає провідним мотивом у системі їх детермінант вживання психоактивних речовин. Також, особливим мотивом вживання таких речовин є власне адиктивний – коли особистість виражає явну залежність від психоактивної речовини і прагне її вживати.

Для досліджуваної молоді переважно не властива схильність до вживання алкоголю (46%). Вони не схильні вживати алкоголь, уникають ситуацій пияцтва та не мають ознак вираженої адиктивної поведінки. Їх стосунки з оточенням та життєве самовідчуття характеризуються гармонійністю. Натомість, майже половина досліджуваних має виражену схильність до алкоголізації, що порівнюється з проявами сформованої адикції (41%). Така молодь регулярно вживає алкоголь, незалежно від ситуації.

Переважає більшість досліджуваних має усталене негативне самоствавлення, почуття «проти» власної особистості (52%). Такі підлітки характеризуються проблемами у самосприйнятті та відчуженням від власної особистості, негативно розцінюють власні особистісні якості та не надають собі суб'єктивної вагомості. При цьому, для 31% досліджуваних властиве позитивне ставлення до власного «Я». Вони характеризуються наявністю вираженого почуття «за» власну особистість, сприймають себе такими, якими є, цікавляться власним внутрішнім світом.

Висновки. Встановлено, що самоствавлення підлітків обумовлює їх схильність до адиктивної поведінки. Досліджувані з негативним самоствавленням орієнтовані більше на вживання психоактивних речовин під впливом субмісивного (85%), адиктивного (91%), гедоністичного (67%) і геперактивізаційного (85%) мотивів. Тобто, вони вживають психоактивні речовини, з огляду на те, що не можуть відмовитись від речовини, що їм пропонують оточуючі, проявляють залежність від думки оточуючих, що базується на несамостійності рішень, керуванні поведінкою іншими людьми чи життєвими обставинами, смисловою розгубленістю таких досліджуваних. Така їх соціальна залежність обумовлена вираженим показником негативного самоствавлення. Також, вони схильні більше до отримання задоволення, що

виражається в гедоністичному мотиві, замінюючи процесом отримання задоволення реалізацію у вагомих життєвих сферах. У досліджуваних з позитивним самостваленням такі мотиви менше виражені, адже вони керуються власними рішеннями та виборами, менше залежні від думки оточуючих і обставин життя, оскільки більш позитивно розцінюють власну особистість.

Підлітки з негативним самостваленням більш схильні до вживання алкогольних напоїв (62%). Таке їхнє прагнення обумовлене негативним ставленням до власного «Я», недооцінкою свого особистісного ресурсу. Вони мають труднощі у стосунках з оточуючими через негативне самосприйняття і тому обирають спосіб уходу від проблем шляхом зміни свого психофізичного стану. Натомість, підлітки з позитивним самостваленням характеризуються переважанням зниженого рівня схильності до вживання алкогольних речовин (48%). Вони мають більше позитивне ставлення до власної особистості, що викликає у них почуття задоволення та симпатії, прийняття. Виходячи з таких особливостей їхнього самоствалення, ці респонденти не мають прагнення до зміни свого психічного стану, проявів гедоністичних мотивів для вживання психоактивних речовин.

Література:

1. Лавріненко В.А. Особливості впливу міжособистісної взаємодії в неформальних об'єднаннях на розвиток ціннісно-сислової свідомості підлітків. *Психологія і особистість*. 2019. № 1. С. 121–145.
2. Островська-Бугайчук І.М. Причини формування девіантної поведінки підлітків. *Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. Випуск 2 (80). С.48–52.
3. Седих К. В., Моргун В. Ф. . Делінквентний підліток. Навчальний посібник. 3-е вид. К.: Видавничий дім «Слово», 2019. 272 с.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СПОСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Бовсуновська Н. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
natalia.bovsunovs@gmail.com*

Актуальність проблеми. Емоційний інтелект як феномен останніми десятиліттями все більше цікавить учених різних країн, що зумовлено суттєвим впливом емоцій на успішність життєдіяльності людей. Високий рівень сформованості емоційного інтелекту особистості дорослого віку є важливим, оскільки спроможність до адекватної та повної диференціації емоційних станів оточуючих людей та самих себе є вагомим передумовою професійної діяльності, засвідчує високий рівень загальної, реалізованості дорослої особистості. Людина, яка має розвинутий емоційний інтелект, спроможна до більш успішної комунікації, становлення якісних міжособистісних відносин, тощо. Разом із тим, негативні явища сьогодення (поширення інтернет-